

ערך מתוך אנציקלופדיית המקדש

מכון המקדש

© כל הזכויות שמורות – אין להעתיק או להפיץ ללא רשות בכתב

קרבן פסח - חלק רביעי:

בחן את ידיעותיך – שאלות לחלק רביעי

[מקרבן פסח דוחה את השבת – צלייתו]

א. מה הכלל לגבי מלאכות שאינן דוחות את השבת בקרבן פסח?

ב. מה עושים כשחל י"ד בניסן לחול בשבת ואי אפשר לטלטל את קרבן הפסח לבית?

ג. מהי כמות האנשים שאפשר למנות על קרבן הפסח?

ד. האם ניתן לשחוט קרבן פסח עבור אדם יחיד?

ה. האם ניתן להשתמש בשאר העצים חוץ מעץ רימון כדי לצלות את קרבן הפסח?

קרבן פסח דוחה את השבת: נאמר בתורה: "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" [96], מכאן למדו חכמים, שמועד ההקרבה קבוע והפסח דוחה את השבת [97]. ממילא, שחיטת הפסח וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטר חלביו - כולם דוחים את השבת [98]. לדעת ר' אליעזר גם פעולות שהיה ניתן לעשותן קודם השבת, כגון, הרכבת הפסח והבאתו מחוץ לתחום, דוחות את השבת, וחכמים חולקים [99], והלכה כחכמים [100]. אף צלייתו והדחת קרביו אינם דוחים את השבת שהרי אפשר לעשותם לאחר השבת. היתה על הבהמה יבלת הפוסלת את הקרבן משום מום, אם יכול לחתוך אותה בידו – חותך, ואם לאו - אינו רשאי לחתוך בכלי, שכן, יש בדבר איסור תורה, וזו מלאכה שאפשר לעשותה קודם השבת. מאידך, אם היתה היבלת יבשה רשאי לחתוך אפילו בכלי, מפני שאין איסור תורה בדבר ואין שבות במקדש [101]. כשחל ארבעה עשר בשבת, שאי אפשר לטלטל את הפסח מהר הבית לירושלים, הנהיגו, שהכת הראשונה יוצאת להר הבית*, הכת השניה - יושבת בחיל*, והכת השלישית - עומדת במקומה בעזרה עד צאת השבת [102].

שירת ההלל בעת הקרבת קרבן פסח

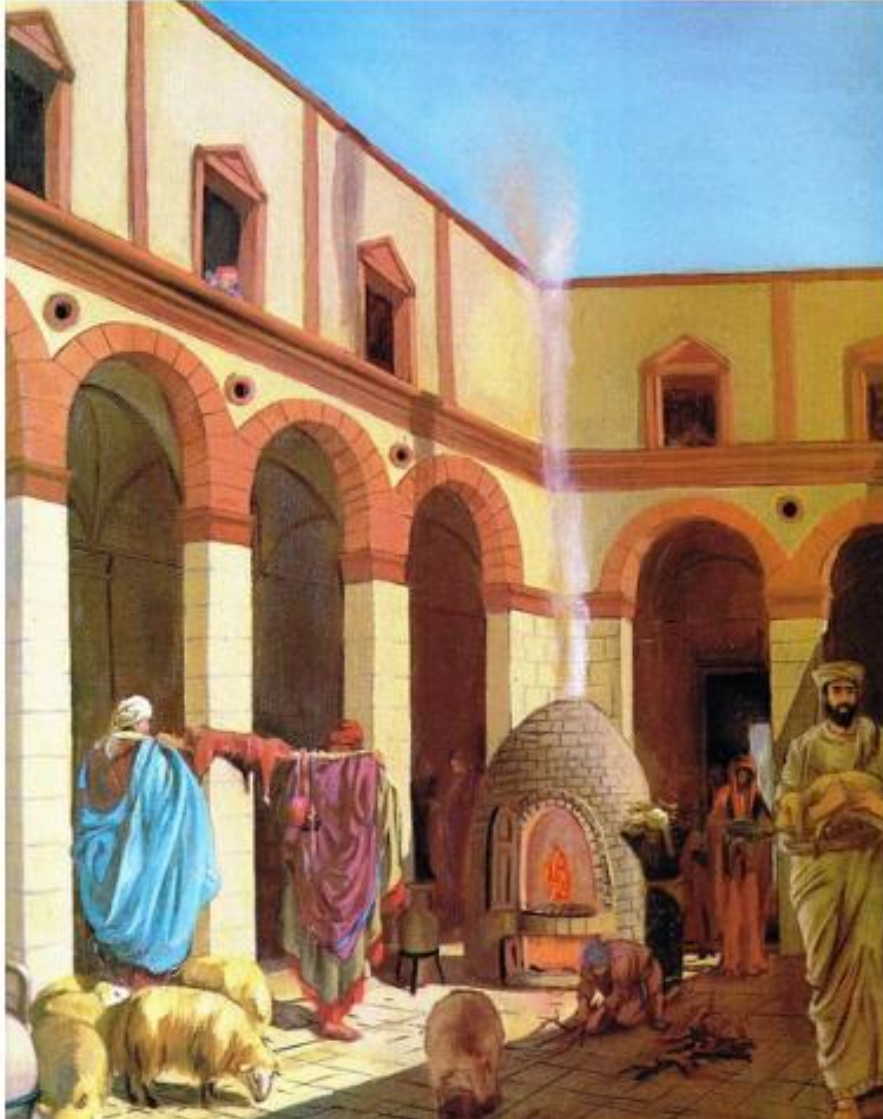
בציור נראים הלויים על הדוכן, כשהם משוררים ומנגנים את שירת ההלל בעת הקרבת קרבן פסח. חלק מעולי הרגל עוסק בשחיטה ובהפשט (מימין) ואלו שסיימו את ההקרבה (משמאל) מצטרפים אל הלויים בשירת ההלל של חג החרות במקדש.

בני החבורה הנימנים על הפסח: נאמר בתורה: "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. ואם ימעט הבית מהיות משה, ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו במכסת נפשות, איש לפי אוכלו תכוסו על השה" [103], ודרשו חכמים: "במכסת" – מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו", כלומר, יש להימנות על הפסח כדין [104]. לאור האמור, אם שחט שלא למנויו – הפסח פסול, שכן נאמר 'תכוסו' – שנה עליו הכתוב לעכב [105]. הלכה היא, שאין הגבלה במניין האנשים הרשאים להימנות על הפסח, כל עוד יש לכל אחד מבני החבורה כזית לאכילה לכל הפחות [106]. נחלקו תנאים במשנה, האם ניתן לשחוט את הפסח עבור אדם יחיד [107]. להלכה נפסק, שאדם יחיד אשר שחט את הפסח לעצמו – הפסח כשר בדיעבד, ובלבד שיכול לאכול את כולו [108], ויש אומרים שדי אם יאכל כזית ממנו [109]. עם זאת לכתחילה ראוי שלא לשחוט את הפסח על היחיד, שנאמר: "יעשו אותו" [110]. לפיכך מתאספים עולי הרגל חבורות חבורות להימנות על קרבן הפסח, ואלו הנימנים על הפסח נקראים 'בני חבורה' [111]. הלכה היא, שניתן להימנות על הפסח עד שישחט [112]. באשר לביטול המינוי נחלקו תנאים: ר' שמעון אומר: נימנים עד שיזרק הדם, וחכמים אומרים: עד שישחט [113]. הלכה כחכמים, ולכן נמנים ומושכים את ידיהם ממנו עד שישחט, נשחט – אינו יכול למשוך את ידו [114].

צלייתו: לאחר הקרבת הפסח כל אחד ואחד נוטל את פסחו והולך למקומו בירושלים לצלות את הפסח בתנורי פסחים כדי לאוכלו בערב [115]. נאמר בתורה: "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש" [116], וכן נאמר: "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש" [117], מכאן, שאין אוכלים את בשר הפסח אלא צלי, ואם אכלו אותו נא או מבושל עובר בלאו [118]. 'נא' שנאסר, הוא הבשר שהתחיל לצלות ממנו מעט, אבל אם אכל בשר חי, אינו לוקה [119]. 'מבושל' שנאסר, הוא הבשר שהתבשל בין במים ובין בשאר משקים [120]. כיצד צולים אותו? - מביאים שפוד של רימון, שאין מים יוצאים ממנו כשהוא מתחמם, ותוחבו לתוך פיו עד אחוריו, ותולה אותו בתוך התנור באופן שהאש צולה את הבשר היטב [121]. אין לצלות את הפסח בשפוד של מתכת משום שחומו צולה את הפסח שלא מחמת האש [122]. יש אומרים שההלכה, לפיה יש לקחת שפוד של רימון דווקא, היא מדרבנן [123], ממילא, אין זו אלא מצווה מן המובחר בלבד, ולכתחילה אפשר להשתמש גם בשאר עצים [124]. עם זאת, יש מן הראשונים שאוסרים

להשתמש בשאר עצים מלבד עץ רימון[125]. אין צולים את הפסח על גבי כלים, בין כלי אבן ובין כלי מתכות, אבל אם היה כלי מנוקב, שהאש נכנסת דרך נקביו הרבים, מותר[126], אך לדעת רוב הראשונים גם בזה צריך להקפיד שבשר הקרבן לא יגע בברזל[127]. יש אומרים שהדרך הנכונה היא לחתוך את כרעיו ולהוציא את בני מעיו, וצולה אותם בתוך גוף הבהמה[128], לקיים מה שנאמר: "ראשו על כרעיו ועל קרבו"[129]. להלכה נפסק, שצולה אותם יחד עמו בתנור, כשבני המעיים לצד גוף הקרבן כדי שלא יתבשלו בתוכו[130]. בעניין זה יש מי שאומר, שצריך שבני המעיים יהיו יחד עם הקרבן באותו שפוד[131]. אין צולים שני פסחים כאחד בתנור אחד שמא יתחלפו הקרבנות, או שמא יתנו טעם של זה בזה, ונמצא שהפסח נאכל שלא למנויין[132].

צליית קרבן פסח בתנור פסחים

בציור נראית חצר בירושלים בעת הבאת קרבן פסח מן המקדש. הקרבן מובא על שפוד של רימון, לצלייתו בשלמותו בתנור הפסחים.

מקורות:

- [96] במדבר ט, ב.
- [97] פסחים טו, א; עז, א; רמב"ם קרבן פסח א, יח. אך ראה תוספות פסחים טו, א ד"ה מה מועדו שמשמע שיש מחלוקת תנאים האם למדים מהמילה במועדו שהמועד להקרבה הוא קבוע או שלמים בגזירה שווה מתמיד. ראה גם דיון מפורש בדבר במכילתא (בא, מסכתא דפסח פרשה ה) ובספרי (בהעלותך פיסקה סה). וראה שערי היכל, פסחים מערכה עז.
- [98] פסחים סה, ב; רמב"ם קרבן פסח א, יח.
- [99] פסחים סה, ב.
- [100] רמב"ם קרבן פסח א, יח.
- [101] פסחים סח, ב; עירובין קג, א; רמב"ם שם. וראה שערי היכל, פסחים, מערכה עו.
- [102] פסחים סד, ב; רמב"ם שם א, יז.
- [103] שמות יב, ג-ד.
- [104] פסחים סא, א; מכילתא מסכתא דפסחא פרשה ג; ראה גם משנה זבחים נו, ב.
- [105] פסחים ומכילתא שם; רמב"ם קרבן פסח ב, ה.
- [106] משנה פסחים שם; רמב"ם שם.
- [107] פסחים צא, א.
- [108] רמב"ם קרבן פסח ב, ב.
- [109] רש"י שם ד"ה ואפילו; ר' עובדיה מברטנורא.
- [110] במדבר ט, יב; רמב"ם שם. וראה כסף משנה שמפרש שפסק כר' יוסי, ולמד שגם ר' יוסי מודה שלכתחילה ישחט על הרבים מדברי הגמרא פסחים צה, א. ובמאירי (שם) כתב "הלכה כר' יהודה לכתחילה וכו' יוסי בדיעבד". ור' אברהם בן הרמב"ם למד שגם לכתחילה כשר ביחיד אלא שיש לעשות השתדלות וזירוז.
- [111] רמב"ם קרבן פסח ב, א.
- [112] משנה פסחים פט, א ובגמרא.
- [113] שם.
- [114] רמב"ם שם ב, יד. להרחבה בידי חבורה ע"ע חבורה.
- [115] רמב"ם קרבן פסח א, ו.
- [116] שמות יב, ח.
- [117] שמות יב, ט.
- [118] רמב"ם קרבן פסח ח, ד.
- [119] פסחים מא, א; רמב"ם שם ח, ו.
- [120] פסחים מ, ב; מא, א; רמב"ם שם ח, ז.
- [121] פסחים עד, א; רמב"ם שם ח, י.
- [122] פסחים שם; רמב"ם שם ח, ט.
- [123] כסף משנה קרבן פסח ח, י.

[124] קריית ספר שם.

[125] ר"י מלוניל פסחים שם; ר"ש על ספרא דיבורא דנדבה פרק ו, ד.

[126] פסחים עה, א; רמב"ם שם ח, ט. וראה חתם סופר שכתב שמנהגו של רבן גמליאל לצלות על האסכלה המנוקבת היה כדי לא להשחית את עצי ארץ ישראל שלא לצורך. ייתכן שבימנו אפשר להשתמש בשיפוד מחומרים קרמיים שאינם מעבירים חום ואינם פולטים מים. ראה שערי היכל, פסחים, מערכה צה.

[127] רש"י פסחים עה, א ד"ה מנוקבת וכן דעת הר"י מלוניל הרי"ד והמאירי; ראב"ד הלכות קרבן פסח ח, ט. ויש מפרשים כך גם בדעת הרמב"ם (ר"י קורקוס וכסף משנה בפירוש שני), אך יש מפרשים שהתיר נגיעה בברזל במקרה זה (כסף משנה).

[128] דעת ר' יוסי הגלילי פסחים עד, א.

[129] שמות יב, ט כרש"י שם.

[130] דעת ר' עקיבא שם. וכן פסק הרמב"ם שם ח, י וכן המאירי והסמ"ג (לאוין שנ-שנא), אך רש"י על התורה שמות יב, ט פירש כר' יוסי הגלילי.

[131] כך נראה דעת רש"י פסחים עד, א ד"ה תולין חוצה לו. וראה בהרחבה שערי היכל, פסחים, מערכה צה.

[132] פסחים עו, ב; רמב"ם קרבן פסח ח, יד.